

Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Eğitimi

Zeki GÜREL*

Çocukluk döneminin insan hayatındaki belirleyici önemi; fertten topluma ve millet olma bilincine geçiş sürecinde olduğu kadar bütün insanlığın ortak geleceği üzerindeki belirleyici önemi, modern dünyanın ulaştığı şu anki bilinç açısından inkârı mümkün olmayan bir olgu olarak gündemimizdedir.

Çocukluk döneminin önemine doğru orantılı olarak “çocuk edebiyatı” ve buna bağlı olarak da “çocuk edebiyatı eğitimi”nin de önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ama ne yazık ki, ne çocuk edebiyatı ne de çocuk edebiyatı eğitimi bu önemine rağmen hâlâ bizde hak ettiği yeri bulamamıştır.

Türkiye’de (buna Osmanlı dönemi de dâhil) “çocuk edebiyatı” bir kavram olarak ancak 1900’lü yılların başında gündeme taşınabilmiştir. Özellikle İbrahim Alâettin Gövsa’nın “Bedîî Terbiye” başlıklı çalışmasının içinde müstakil bir başlık olarak çocuk edebiyatını ele alıp inkârı mümkün olmayacak bir tarzda anlatmasından sonra bu alan eğitim kurumlarımızda da kendine bir yer bulabilmiştir diye-

biliriz.

İlk başlangıçta lise seviyesindeki eğitimde felsefe derslerinin bir yan alanı olarak okullarımızda okutulmaya başlanan “Bedîî Terbiye” derslerinin bir alt başlığı olan Çocuk Edebiyatı Eğitimi, daha sonra öğretmen okullarımızda Türk Dili ve Edebiyatı dersinin içinde bir alt başlık olarak müstakil olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu süreçte özellikle Kemal Demiray’ın *Türkçe Çocuk Edebiyatı* adıyla hazırladığı kitap Millî Eğitim Bakanlığınca bastırılarak yıllarca öğretmen okullarımızda okutuldu (İlk baskı 1953).

Kemal Demiray, Türkiye’nin çocuk edebiyatı dersleriyle ilgili olarak yurt dışına gönderdiği ilk Türkçe eğitimcisi olması bakımından da dikkate değer bir şahsiyettir. 1958 yılı ortalarında ABD’ye giden Demiray, 1961 yılı ortalarına kadar Miehsigan Üniversitesinde dil bilimi, dil öğretimi ve çocuk edebiyatı derslerini incelemiştir.

1966 tarihine kadar Kemal Demiray’ın *Türkçe Çocuk Edebiyatı* adlı kitabı öğretmen okullarında bu alanda okutulan tek kitapken 1966’da İstanbul Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Enver Naci Gökşen’in *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız* adlı kitabı, Millî Eğitim Bakanlığınca ilköğretmen okullarının son sınıfında okutulan çocuk edebiyatı dersi için yardımcı kitap olarak kabul edilmiş ve bu karar da 3 Ekim 1966 tarihli, 1422 sayılı *Tebliğler Dergisi*’nde yayımlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçenin Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

Öğretmen okullarımızın yanı sıra eğitim enstitülerimizde ve daha sonra adı değiştirilerek eğitim yüksek okulları yapılan kurumlarımızda da Çocuk Edebiyatı dersinin okutulduğunu görüyoruz. İki yıllık eğitim enstitülerinin ilgili bölümlerinde ve YAYKUR Açık Yüksek Öğretim Kurumlarında okutulmak üzere Dr. Ferhan Oğuzkan tarafından hazırlanan *Çocuk Edebiyatı* ders kitabı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1976 yılında yayımlanmıştır.

Türkiye’de öğretmen yetiştirme sisteminde değişikliğe gidilirken öğretmen yetiştiren ilköğretmen okullarının kapatılarak öğretmen liseleri hâline dönüştürülmesi ve Yüksek Öğretmen Okullarının kapatılması sürecinde (1973-1980) Çocuk Edebiyatı dersi de yavaş yavaş eğitim sistemimizin gündeminden çıkmaya başlamıştır

1990’lı yılların başında Çocuk Edebiyatı Dersi yeniden Millî Eğitim Bakanlığımızın gündemine gelmiştir. Bu süreçte Kız Meslek Liselerimizin Çocuk Gelişimi Bölümlerine ortak ve seçmeli meslek derslerinden birisi olarak 1994-1995 öğretim yılından itibaren son sınıfta haftada dört saat okutulmak üzere Çocuk Edebiyatı dersi konmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu 7.7.1994 tarih ve 495 sayılı karar). Bu süreçte Çocuk Gelişimi Bölümü Çocuk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanıp yayımlanan kitap ise birinci baskısı 1997 yılında yapılan Öner Cıravoğlu’nun *Çocuk Edebiyatı* adlı eseridir.

Bu süreçte Anadolu Öğretmen Liselerine de Çocuk Edebiyatı dersi konmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 19.12.1996 tarih ve 262 sayılı kararıyla 1997-1998 öğretim yılından itibaren haftada iki saat okutulması planlanan Çocuk Edebiyatı dersinin; benim de içinde bulunduğum bir ekip tarafından hazırlanan programını esas alarak hazırlanıp da Millî Eğitim Bakanlığımız tarafından yayımlanan kitabının yazarları ise Hüseyin Tuncer ve Mehmet Yardımcı’dır (*Anadolu Öğretmen Liseleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ankara 2000, 257 s.).

Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Eğitimi kapsamında yükseköğretim kurumlarında okutulan çocuk edebiyatı dersleri, kütüphanecilik, Türk Dili ve Edebiyatı ve Çocuk Gelişimi gibi bölümlerde çoğu zaman ortak bir müfredata bağlı kalınmaksızın ve çoğu kere de seçmeli ders olarak okutulmuşlardır.

İLESAM Türkiye İlim Edebiyat ve Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliğinin Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ile ortaklaşa düzenlediği İkinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu’nda “Çocuk Edebiyatı Eğitiminde Durum Tespiti ve Teklifler” başlığıyla sunduğum bildirimde Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Eğitiminin geçmişini, hâlihazırdaki durumunu anlatmış ve gelecek için de tekliflerimizi belirtmiştik (Türk Dil Kurumu Salonu, Ankara, 30 Nisan 1995). Bu bildirimizde üniversitelerimizin ilgili bölümlerine Çocuk Edebiyatı dersinin mutlaka konması gerektiğini de özellikle vurgulamıştık. Çünkü, 12-30.09.1994 tarihlerinde Ankara Çıraklık Eğitim Merkezinde 521 numaralı Program Geliştirme Semineri’nde Anadolu Öğretmen Liseleri için Çocuk Edebiyatı dersinin programını geliştirmiştik. Aynı şekilde Anadolu Kız Meslek Liselerimizin Çocuk Gelişimi Bölümleri için de Çocuk Edebiyatı dersi programı geliştirilmişti... Ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu liselerimizde bu dersi okutmak üzere Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerimizle Türkçe öğretmenlerimizin derse girebileceklerine dair bir karar almıştı. Ben bütün bu gelişmelere dayanarak YÖK’ün üniversitelerimizin ilgili

bölümlerine Çocuk Edebiyatı dersini mutlaka koyması gerektiğini ve bu dersleri verecek öğretim elemanlarının yetiştirilebilmesi için de üniversitelerimizde çocuk edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans ve doktora programlarının açılması gerektiğini sebep ve sonuçlarıyla anlatmaya çalışmışım.

Öyle ya liselere çocuk edebiyatı dersi konmuş ve bu dersi okutacak öğretmenler de üniversitelerimizden yetişecekti, peki bu öğretmenleri yetiştirecek akademisyenler nasıl yetişecekti... Ne acı bir durumdur ki, YÖK hâlâ Çocuk Edebiyatını bir ana bilim dalı olarak tanımamıştır ve bu alanda yüksek lisans ve doktora eğitimimiz maalesef hâlâ yoktur.

Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü bu süreçte geçici bir tedbir olarak Anadolu Öğretmen Liselerimizden her birinden birer tane edebiyat öğretmenini seçerek Çocuk Edebiyatı Dersi Programı Tanıtım Semineri adı altında 1995 yılı yazında Aydın Ortaklar Anadolu Öğretmen Lisesinde düzenlediği faaliyete davet etmişti. Biz de bu seminerde görev yapmıştık. Bu seminere katılan öğretmenlerin bir kısmının daha sonra Anadolu Öğretmen Liselerinden başka okullara tayinlerinin çıktığını üzülenek öğrenmişim.

Millî Eğitim Bakanlığı öğretmen yetiştirme sistemiyle ilgili etraflı bir çalışmayı 1995-1997 yılları arasında; Millî Eğitim Bakanlığı-YÖK ve Dünya Bankası iş birliğiyle yürütmüştür. Bu süreçte ben de eğitim fakültelerimizden birinde hem öğretim üyesi olarak çalışıyor hem de adam yokluğundan idareci olarak görev yapıyordum. Bu konumdan dolayı zaman zaman bu çalışmalara iştirak ettim. Katıldığım toplantılarda ısrarla Çocuk Edebiyatı dersinin üniversitelerimizde bütün bölümlerde zorunlu dersler arasına alınması gerektiğini dile getirdim. Ama katılımcıları ikna edememiş olmalıyım ki ikinci bir teklifte bulunmak zorunda kaldım: Çocuk Edebiyatı dersini öğretmenlik biçimlenme dersleri arasına alarak bütün öğretmen adaylarının bu dersi okumalarını sağlayalım dediğim de bile teklifim pek de ilgi görmedi. Hâlâ aynı kanaatte olduğumu da burada bir kere daha tekrarlamalıyım.

Bu süreçte Türkiye’de bir ilk de gerçekleşmiş oldu: Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesinde 1996-1999 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünde okuyan öğrenciler 3. ve 4. sınıfta her iki dönemde de haftada 4’er saat olmak üzere Çocuk Edebiyatı dersi aldılar. Bunun sonucunda da mezun olurlarken diplomalarıyla birlikte bir de “Çocuk Edebiyatı Yan Alan Belgesi” almaya hak kazandılar.

Bu yıllarda liselerimizde Çocuk Edebiyatı derslerine girecek öğretmen açığını kapatmak açısından geçici bir çözüm olarak Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen Hizmet İçi Kurslarında Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerine Çocuk Edebiyatı dersinin de okutulması gerektiğini vurguladığımızda Bakanlığımız düzenlediği kurslarda bu dersi de listeye dâhil etmiştir. Biz de bu kurslarda ve yurt dışından Türk Devlet ve toplulukları ile akraba topluluklardan Türkiye’ye davet edilen öğretmen ve öğretim üyesi gruplarına yönelik olarak düzenlenen Türk Kültürü ve Eğitim Sistemini Tanıtma seminerlerinde Çocuk Edebiyatı dersleri verdik.

Millî Eğitim Bakanlığı-YÖK ve Dünya Bankası iş birliğinde öğretmen yetiştirme sistemimizde yapılacak değişiklik sürecinde söz uçar yazı kalır mantığıyla tarihe bir not düşmek adına “YÖK Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Başkanlığı”nın 0312 266 43 69 nolu belgegeçerine 8 Şubat 1996 tarihinde 14.30’da, Çocuk Edebiyatı dersinin niçin üni-

versitelerimizde okutulması gerektiğini ve nasıl okutulması gerektiğini anlatmaya çalıştığımız bir metni kaleme alıp göndermiştim.

Yüksek Öğretim Kurulu’nun Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi Kapsamında hazırladığı ve 1998-1999 öğretim yılında uygulamaya konulan Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarında Çocuk Edebiyatı dersi de yer aldı. Okul Öncesi Öğretmenliğinde 4. ve 5. yarıyıldan haftada 2 saat okutulan 3 kredilik bir ders olan çocuk edebiyatı sınıf öğretmenliği, Sosyal bilgiler öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, İşitme Engelliler Öğretmenliği ve İlahiyat Fakültelerinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerinde 6. yarıyıldan haftada 3 saatlik bir ders olarak yer aldı.

Bundan sonraki süreçte bu dersle ilgili pek çok kitap yazılıp basıldı ve ders kitabı olarak üniversitelerimizde öğretmen adayları tarafından okundu. Yrd. Doç. Dr. Hafize Çakmak Güleç-Yrd. Doç. Dr. Hulusi Geçgel’in birlikte hazırladıkları ve 2005 yılında basılan *Çocuk Edebiyatı* adlı kitap öncelikli olarak okul öncesi öğretmenliğinde okutulan Çocuk Edebiyatı dersine yönelik bir çalışma iken diğer kitapların çoğu eğitim fakülte-
rimizin ilgili bölümlerinin Çocuk Edebiyatı dersine yöneliktir. Burada bu kitapları ve yazarlarını tek tek sayıp özellikleriyle birlikte değerlendirmek isterdim, ama şimdilik konumuz bu değil. Söz buraya gelmişken bir hususu da belirtmemeye müsaade ediniz: Edebiyat bilimi adına Türkiye’de ilk defa çocuk edebiyatı alanında doktora tezi hazırlayanlardan biri olarak ben üniversitelerimiz için ders kitabı sayılan kitaplardan birini en son yazarlardan biriyim galiba.

2006 yılında çocuk edebiyatıyla ilgili olumsuz bir gelişme yaşandı. YÖK Genel Kurulunda 21 Temmuz 2006 tarihinde kabul edilen eğitim fakülteleri lisans programında bazı bölümlerden Çocuk Edebiyatı dersi kaldırıldı. Sosyal Bilimler öğretmenliği, engellilerle ilgili öğretmenlikler ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlikleri bölümleri bunlardandır. Çocuk Edebiyatı dersi bu süreçte okul öncesi öğretmenliğinde sadece 4. dönemde haftada 3 saate, sınıf öğretmenliğinde 4. dönemde 2 saate ve Türkçe öğretmenliğinde de 5. dönemde haftada 2 saate düşürüldü. Türkiye’de kendini çocuk edebiyatçısı olarak tanımlayanlardan bu gidişe karşı seslerini yükseltmelerini ve ortak bir tavır geliştirmelerini ne kadar çok beklerdik.

Üniversitelerimizde çocuk edebiyatı eğitimi adına yapılan bu gerilemenin ortaya çıkaracağı açığı kapatılabilmek adına biz Abant İzzet Baysal Üniversitesinde lisans düzeyinde Türkçe öğretmenliği bölümünde önce 2. sınıfta bir dönemde haftada 3 saat okutulmak üzere seçmeli “Çocuk Edebiyatı Metin Yazarlığı” dersi koyduk. Daha sonraki yıllarda da yine seçmeli derslerden biri olarak haftada 3 saat “Çocuk Edebiyatı Eleştirisi” dersi koyduk ve okuttuk.

Bir zamanlar lisans düzeyinde bile Çocuk Edebiyatı dersine girmesine müsaade edilmeyerek Gazi Üniversitesi Beypazarı Takı Tasarım Meslek Teknik Yüksek Okulunda görevlendirilen ben, şimdi aynı üniversitede yüksek lisans seviyesinde “Çocuk Edebiyatı Eleştirisi” ve “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri ve Önemi” adı altında iki derse giriyorum.

Hâlen ülkemizde Fen Edebiyat Fakültelerimizde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerimizin çoğunda Çocuk Edebiyatı dersi seçmeli dersler arasında yer almaktadır ve maalesef çoğunda da bu derse girecek öğretim elemanı bulunmadığı için bu ders açılmamaktadır.

Sonuç olarak: Biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insanın çocukluk döneminin önemi doğru orantılı olarak önemi bütün dünyada anlaşılmış ve gerektiği şekilde ilgi gören çocuk edebiyatı ve buna bağlı olarak çocuk edebiyatı eğitimi Türkiye’de hâlâ beklenen ilgiyi görememekte ve bu saha kurumlarıyla birlikte ülke gündemine getirilememektedir.

Vakit geçirilmeden YÖK tarafından çocuk edebiyatı bir ana bilim dalı olarak tanınmalıdır. Buna bağlı olarak, lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde çocuk edebiyatı eğitimi programları açılmalıdır. Yurt dışına yüksek lisans ve doktora için çocuk edebiyatı alanında da eğitim amacıyla öğrenci gönderilmelidir.

Lisans seviyesinde Çocuk Edebiyatı derslerindeki keşmekeşlik, sana göre bana göre tartışmalarına son verilmelidir. En kısa zamanda Çocuk Edebiyatı Eğitimi Çalıştayı yapılarak ortak akılla bir sonuca ve birliğe gidilmelidir.

Gündelik siyasetin bulaşmadığı ve ulaşamayacağı bir yapı olarak ÇOCUK EDEBİYATI ENSTİTÜSÜ kurulmalı ve Türkiye’nin hükümetlerle birlikte değişmeyecek bir çocuk politikası oluşturulmalıdır diye düşünüyorum.

Resim: Ender Dandul